

**CEVRO**INSTITUT

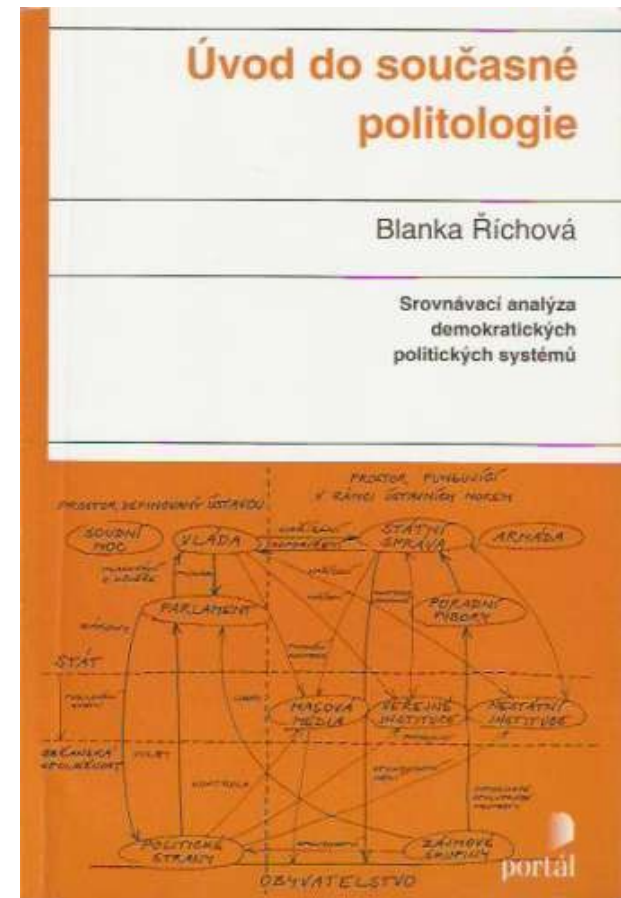
[ school of political studies ]

# Politologie

**PhDr. Daniel Kunštát, Ph.D.**  
**CEVRO Institut**

## Povinná literatura

- Říchová, Blanka. 2002/2007. *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál.
- Příp.
  - Cabada, Ladislav, Kubát, Michal a kol. 2004. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.
  - Heywood, Andrew. 2004. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.



## Terminologie politologie

- Řec. „polis“ = městský stát, obec
- Politika = péče o stát
- Politikos = politik
- Cizojazyčné pojmy:
  - Political science
  - Politische Wissenschaft (Politikwissenschaft)
  - science politique
- Politologie, politická věda X „zpolitizovaná věda“
- Politické vědy
- Eugen Fischer-Baling poprvé použil termín „politologie“ v roce 1948
- J. Bodin (1576) hovořil o „science politique“

# Co je politologie ? Co je politika?

- **Politologie – nauka o politice**
- **V češtině jen „politika“, podobně např. v němčině**
- **Trojrozměrné pojetí politické vědy**
  - **Policy (obsah): obsahová dimenze; obsah politiky, její výsledek, cíl, konkrétní politiky různých subjektů (stran, osob, ministerstev, ale i firem...). Z politických idejí a rozhodnutí se stávají konkrétní opatření, tj. zákony, nařízení, programy, výstupy či jen symbolická funkce nějakého výsledku politiky**
  - **Politics (proces): postihuje dynamický aspekt vytváření politiky, označuje konfliktní proces utváření politiky, konkrétní politická a socioekonomická rozhodnutí, požadavky, plány, dohody. Utváření politické vůle; konflikt versus konsensus; boj o moc; střety zájmů - procesuální dimenze politiky**
  - **Polity (formy): konkrétní existující nebo požadovaný politický řád, má normativní charakter, vymezení hranic prostoru, ve kterém se politika odehrává a jeho struktury. Institucionální dimenze politiky je tedy dána ústavou, právním řádem, tradicí... normativní a strukturální dimenze, ústavní aspekty: výroky a definice o tom, jaký by měl být konkrétní politický řád, oblast působení politických idejí a ideologií - určuje pravidla hry, stanovuje principy...**

# Politika a politologie

Analogicky: U. von Alemann – 3 rozměry politiky

- Institucionální
  - Normativní
  - Procesuální
- 
- **Politika je uskutečňováním policy s pomocí politics na základě polity.**

## Pojem „politika“

- **Různé přístupy, pojetí, do kterých se promítá vlastní zkušenost, oborové zaměření a světonázorová orientace**
- **Politika je mnohostranný společenský jev**
- **2 protichůdné přístupy**
  - **Politika jako úsilí o prosazení „obecného blaha“ a zájmu všech (tj. tradiční antické pojetí)**
    - **Politika jako to, co „býti má“**
  - **Politika jako upřednostňování partikulárních zájmů, politika jako boj o získání moci**
    - **Politika jako to, „co je“**
- **Tzn. politika má ambivalentní charakter: obecný vs. partikulární zájem**

## Politika: 3 přístupy v chápání

- Idealistický
- Pragmatický
- Neutrální

# Idealistické (hodnotové) chápání politiky

## ■ Idealistický (politika jako praktická etika)

- Platon – politika má zajišťovat řád a spravedlnost obce
- Cicero – spojil politiku se státem a s hledáním nejúčinnějšího působení na společnost. Stát – věc veřejná, kterou tvoří občané spojení právy a povinnostmi a společenskými zájmy, cílem je dosažení obecného prospěchu
- Brockhaus (1903) – učení o státních cílech a nejlepším způsobu jejich dosažení, politika je správa věcí veřejných
- T.G. Masaryk – vědecké vypracovávání a uplatňování norem k cílevědomému řízení společnosti
- K. Čapek – politika je péče o veřejné blaho
- V. Havel – politika jako praktická mravnost
- A. Müller (1991) – politika jako hledání ideálního způsobu organizace jednotlivých skupin
- Suhr- boj o správný řád
- Hitler – politika je umění vést národ až do konce v jeho boji o místo na zemi



# Pragmatické chápání politiky

## ■ Pragmatický/pesimistický/cynický

- politika jako boj o moc, nadvláda, politika jako mocenský mechanismus
- Machiavelli
  - politika: souhrn prostředků, které jsou nezbytné k dosažení a udržení moci a umožňuje jejich nejúčelnější využití
  - Je způsobem zacházení s mocí, podmíněným silou vládců nebo lidu a mnoha společenskými okolnostmi.
- Isac Disraeli – politika: umění vládnout lidu pomocí klamu
- D'Alambert (18.stol.) – umění a praxe vládnout, umění mýlit lidi
- Beaumarchais (fr. dramatik 18.stol.) – umění vytvářet fakta, vládnout a hrát si s událostmi a lidmi

## Neutrální chápání politiky

### ■ Neutrální (vedení státu, usmiřování konfliktů)

- P. Pithart – komplexní aktivita k urovnávání konfliktů
- Heywood – činnost, jejímž prostřednictvím lidé tvoří, chrání a mění obecná pravidla, kterými se spravují ve svém životě.
- R. Scruton – politika: aktivita, jejímž prostřednictvím se rozdílné zájmy uvnitř dané jednotky usmiřují tím, že se jejich nositelům poskytne podíl na moci úměrný jejich významu pro blaho a přežití celé společnosti
- Bergstrasser – politika: umění vést sociální skupiny k pořádku a vykonávání příkazů
- Lord Butler, F. Peroutka – politika: umění možného
- M. Laver – směsice konfliktů a kompromisů skupin s určitými politickými zájmy
- Aristoteles – umění ovládnutí a usmiřování rozdílných zájmů
- M. Weber – vedení nebo ovlivňování *politického* svazu, tedy dnešního *státu*; úsilí o dosažení podílu na moci nebo ovlivnění dělbý moci, ať již uvnitř státu nebo mezi skupinami lidí, které zahrnuje

## Hlavní přístupy ke zkoumání politiky

- **Normativně-ontologický**
- **Historicko-dialektický**
- **Empiricko-analytický**

## Normativně-ontologický přístup

### ■ Např. E. Voegelin, L. Strauss, H. Arendtová

- Historicky nejstarší oblast politologického zkoumání
- Zaměřuje se na hledání „obecného dobra“ či „správného řádu“
- Navazuje na Aristotela, Platona
- Zahrnuje i ontologii, tj. nauku o bytí, včetně mimosvětové, metafyzické, božské bytí
- Voegelin – odmítá pozitivistickou vědu a její oproštění od hodnotících soudů, což pokládá za neschopnost posoudit základní etické a politické otázky přítomnosti
- Důraz na to, „co má být“
- Přístupy politické filozofie
- Hodnotové zakotvení – v praktické rovině: R. Reagan, M. Thatcherová

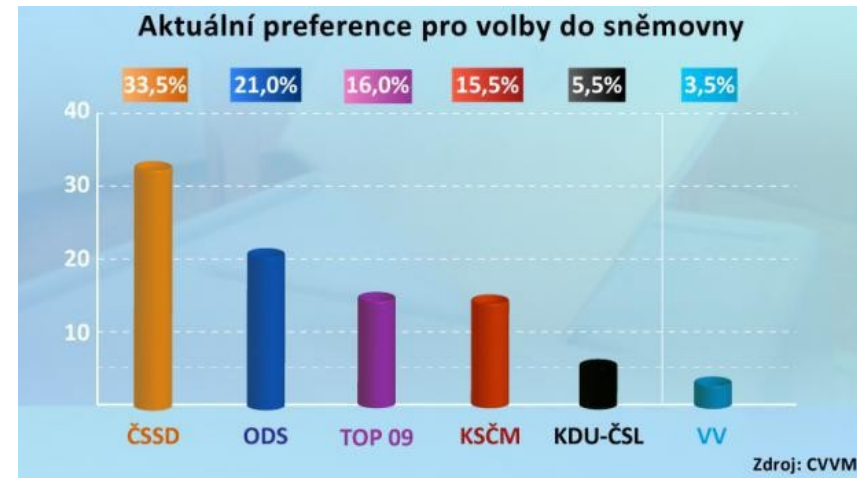
## Historicko-dialektický přístup

### ■ Např. H. Marcuse, J. Habermas

- Podobně jako normativně-ontologický přístup využívá normativní východiska
- Marxistická východiska
- Zákonný, nezvratný vývoj – Hegel, Marx
- Frankfurtská škola

## Empiricko-analytický přístup

- Empirismus
- Analýza a shromažďování faktů
- Hledání ověřitelných výpovědí, měřitelných veličin
- objektivita, nestrannost
- absence hodnotících soudů
- Vědecká neutralita
- Důraz na to, „co je“
- Nezúčastněnost



## Čtyři přístupy ke zkoumání politiky

### ■ Böhret, Jann, Kronenwett (1979)

- Normativní – důraz na hodnoty vedoucí k udržení dobrého uspořádání a řádu
- Pragmatický – instrumentální stránka politiky: moc, mechanismy řešení konfliktů
- Politicko-ekonomický – politika jako nadstavba ekonomického systému. Politika není určena vůlí politiků, ale vývojem objektivních tendencí a zákonitostí
- Teorie systémů – politika je subsystémem

# Předmět politologie

- **Obecné dělení politické vědy (např. M. Duverger)**
  
- **Opět otázka lingvistická („polis“ + „logos“)**
- **Souvisí s trojrozměrným pojetím politiky - policy (obsah), politics (proces), polity (formy)**
  - Politická věda – nauka o státu (historické pojetí)
  - Politická věda – nauka o moci (moderní a širší pojetí)
    - např. Pennock & Smith 1964: zaměření politiky na proces a moc vs. politika jako organizace a systém
  
- **Specifické dělení**
  - Struktury
  - Zájmy
  - Aktéři (tzv. behaviouralismus – např. Lasswell – Who gets What, When, How?)
  - Ideje



## Duverger a politologie

- **1959 pokus M. Duvergera o vymezení politologie vůči ostatním vědám**
  1. Zbytková (reziduální věda)
  2. Průsečík ostatních věd, kde moc je hlavním aspektem
  3. Zastřešení všech společenských věd

# Kořeny politické vědy

## ■ Právo a státověda

- Theodor Woosley a F. Goodnow (1900) – zakladatelé politické vědy jako odnože právní vědy
- Studium institucí, ústav
- J. Bodin – francouzský teoretik mezinárodního práva
- Fr. Weyer – právní a rektor Masarykovy univerzity
- současní čeští politologové – Adamová, Křížkovský, V. Klokočka; J. Filip, V. Šimíček, J. Kysela)

## ■ Správní věda

- 1886 – „Studium správy“ – W. Wilson (Political Science Quarterly)

## ■ Historie

- Přínos komparativní metody

# Kořeny politické vědy

## ■ Filozofie

- orientace na etické normy, hledání správného řádu
- Machiavelli – oproštění politologického zkoumání od etiky

## ■ Sociologie (M. Weber , R. Michels, V. Pareto, G. Mosca)

- politika jako povolání, pojmy „moc“, „panství“; R. Michels, Ch. W. Mills, V. Pareto, G. Mosca)

## ■ Ekonomie

- otázky hospodářské politiky
- K. Marx, F.A. von Hayek, J. Schumpeter, E. Downs
- Teorie her, teorie koalic, teorie racionální volby

## ■ Geografie

- Politická geografie

## ■ Psychologie

- E. Fromm

# Historie politické vědy

## ■ Pojem „politika“

- historický charakter
- tzn. shrnutí a vyjádření poznatků postupně shromažďovaných od antiky až po současnou situaci

## ■ Politologie - nová či stará věda?

- Politická filozofie a úvahy o státu a správě věcí veřejných – dlouhá tradice
- Politická věda ve smyslu moderní vědní disciplíny – velmi mladá – od konce 19.století, spíše až 20.století

# Historie politické vědy: příklady předchůdců

## ■ Platon (427-347)

- politická věda jako filozofická kritika athénské polis (dílo Ústava)
- politická věda jako součást filozofie

## ■ Aristoteles (384-322)

- komparativní analýza tehdejších režimů
- analýza zánikání a udržování politických režimů, systematický výklad
- Politická věda – královská věda v rámci praktické filozofie, kam spadá i etika a ekonomika
- Politická věda – věda o individuálním jednání lidí v domovském společenství (oikos) a v polis
- Naplnění člověka je možné pouze v polis, člověk je „zoon politikon“

## Historie politické vědy: předchůdci

- Cicero (104-43) – analýza římského státu, nejvyšším cílem života je uskutečnění společenství v římské „res publica“
- Sv. Augustin (354-430) – spis „De Civitate Dei“ – idea dvojího „občanství“ X antická tradice jednoty politiky a náboženství – klíčové pro rozvoj západního myšlení; úvahy o spravedlivém pozemském vládcí
- Tomáš Akvinský (1224-1275) – opět se objevuje „zoon politikon“, doporučuje smíšenou vládu – monarcha + skupina rádců, cílem je obecné blaho.
  - Politický řád má vytvářet světské předpoklady pro zdokonalování lidí

# Historie politické vědy

- Další rozvoj politické vědy spojen se vznikem národního státu
- Osamostatnění politické sféry od náboženství, sekularizace
- Politické myšlení se pojí se státem
- „znovuzaložení“ politické vědy pod vlivem rozvoje empiricky a matematicky orientovaných přírodních věd (např. Galileo)
  - Niccolo Machiavelli (1469-1527)
    - Analýza soupeření států v severní Itálii
    - Odluka politického myšlení od filozofie
    - hlavní akcent kladen na moc, důraz na objektivitu, role morálky a náboženství upozaděna
    - Politická věda jako učení o moci (dílo „Vladař“), techniky získání, udržení a posílení moci
  - Jean Bodin (1530-1596) – teorie suverenity
  - Thomas Hobbes (1588-1679)
  - John Locke (1632-1704)

## Moderní politická věda

- **Rozvoj v USA na konci 19.století, později i v Evropě**
- **19.století – 2 hlavní předměty zájmu**
  - Studium institucí
  - Věda o morálce
- **Rozvoj politologie v souvislosti s rozvojem moderní společnosti západního typu**
  - vysoká míra participace občanů – rozšiřování volebního práva
  - demokratizace rozhodování
  - Individualismus, sekularizace
  - právní stát
- **Potřeba zkvalitnit správu a vládnutí**
  - nutnost analýzy a získávání poznatků s cílem zlepšit řízení demokratických společností



## Historie politické vědy II - institucionalizace

- **USA: počátky politologie jako moderní vědy**
- **1857 - 1.katedra Historické a politické vědy na Kolumbijské univerzitě**
- **1880 – první samostatná katedra politické vědy na Kolumbijské univerzitě**
- **1886 – časopis Political Science Quarterly**
- **1895 – založena London School of Economics and Political Science**
- **1871 – založena Škola svobodných politických věd v Paříži**
- **1901 – samostatná katedra politické vědy na univerzitě ve Wisconsinu**
- **1903 – založena American Political Science Association**
- **1906 – založen časopis American Political Science Review**
  
- **Hlavní rozvoj politologie až po roce 1945**

# Vnitřní členění politické vědy

## ■ Konference UNESCO (1948)

### 1. Politická teorie

- Politická teorie
- Dějiny politických teorií

### 2. Politické instituce

- Ústava
- Forma vlády
- Regionální a lokální forma vlády
- Veřejná správa
- Ekonomické a sociální funkce vlády
- Komparace politických institucí

### 3. Strany, skupiny a veřejné mínění

- Politické strany
- Skupiny a sdružení
- Účast občanů na vládě a správě
- Veřejné mínění

### 4. Mezinárodní vztahy

- Mezinárodní politika
- Mezinárodní organizace
- Mezinárodní právo

## Vnitřní členění politické vědy – pozdější pojetí

- Rubrika „veřejná správa“ se osamostatnila jako „administrativní věda“
- Postupně se prosadila novější klasifikace
  1. Politická teorie
  2. Politická sociologie
  3. Administrativní věda
  4. Mezinárodní vztahy

# Politická teorie

## ■ Protichůdná pojetí

- Politická teorie je víceméně politickou filozofií
- Politická teorie není politickou filozofií, je vědou
- Sartori (1974) na zákl. N. Bobbia provedl toto rozlišení:

## ■ Filozofie

- Logická dedukce
- Ospravedlňování
- Normativní hodnota
- Všeobecný, základní ráz
- neaplikovatelnost

## ■ Věda

- Empirická verifikace
- Deskriptivní explikace
- Hodnotová neutralita
- Segmentovaný, kumulativní ráz
- Operacionalizace, aplikovatelnost

# Politická teorie

## ■ David Miller rozlišuje 4 přístupy k politické teorii

- Politická teorie jako dějiny politických idejí – tj. studium politického myšlení, politické filozofie
- Pojmová analýza – důraz na přesnost pojmů, konceptů
- Formální modelování – zaměření na vysvětlení fungování politických procesů
  - A. Downs – Ekonomická teorie demokracie
  - Teorie racionální volby
  - Koaliční modely
- Teoretická část politické vědy
  - Formulace hypotéz, teorií a obecných vysvětlujících rámců

# Politologie v ČR

## ■ 3 kořeny

- Státověda (Fr. Weyr ztotožňoval politologii se státovědou, věda o politice jako věda o turistice)
- Sociologie (E. Beneš, J. Mertl)
- Morální filozofie (T.G. Masaryk, E. Rádl)

## ■ Témata

- Tranzitologie
- Ústavní systémy
- Stranické systémy
- Volební systémy
- Demokracie
- Komparace střeoevropských politických systémů

## Politologie v ČR

- **V období komunismu – Vysoká škola politická, mantinely marxismu-leninismu**
- **Rozvoj moderní politické vědy až po roce 1989**
  - 1990 – založen IPS na FSV UK v Praze
  - Politologové z řad historiků, sociologů, právníků
- **Pracoviště**
  - UK v Praze (FF, FSV, PF)
  - MU v Brně
  - UP v Olomouci
  - ZU v Plzni
  - Univerzita Hradec Králové
  - UJEP

# Politická sociologie a sociologie politiky

- V USA politická sociologie (politická věda) je téměř synonymem sociologie politiky
- M. Duverger: Sociologie politiky. Základy politické vědy.
- Rozdíly pouze minimální
  - Sociologie politiky – abstraktnější, zabývá se užším okruhem tématu, větší důraz na vztah politiky a společnosti, méně se zabývá státem, více se zaměřuje na chování, praktické jednání
  - Politická sociologie – zkoumá i mezinárodní vztahy, stát, širěji vymezený okruh zájmu, blízký vztah k právní vědě, studium institucí
- G. Sartori ovšem rozlišoval mezi sociologií politiky a politickou sociologií
  - Sociologie politiky – součást sociologie, zatímco politická sociologie je mezivědní obor
  - Sociologie politiky- politika je chápána jako závislá proměnná
  - Politická sociologie – politika a společnost se navzájem ovlivňují



## Primát politiky

- **Raymond Aron (1905-1983)**
- **Primát politiky – 2 rozměry**
  - Politický režim, nikoli ekonomika, charakterizuje a specificky odlišuje rozdílné druhy moderních společností
  - Způsob výběru vládnoucích a způsob, jakým vykonávají moc, odhaluje ráz (lidský či nelidský) celého společenského systému

## Nepolitická politika

- Vychází z morálního či náboženského základu
- Dlouhodobý, globální pohled, lidská a občanská práva (Amnesty International, Human Rights Watch)
- T. G. Masaryk – nepolitická politika- politika kulturní X politika úzce poslanecká a úzce politická
- A. Solženicyn, Jacek Kuroň, Václav Havel – intelektuální disent, ústup z politiky, otázka: „co dělat, když nejde nic dělat?“, život v pravdě, autentičnost individuality; i zdánlivě nepolitická, nezávislá činnost, má politický dopad.
- Václav Bělohradský – nepolitická politika – převahu v ní mají nadpolitické instituce – boj o základní hodnoty, o povahu režimu, nepolitická politika je vhodná pouze v určité situaci – doba krize, otázka přežití národa

# Hodnoty a hodnocení v sociálních vědách

- **Tradiční rozdíl v přístupu k hodnocení v politologii**
  - např. empiricko-analytický přístup vs. normativně-ontologický
  - Politika jako snaha o obecné dobro vs. politika jako boj o moc
- **Niccolo Machiavelli (1469-1527)**
  - pokládán za průkopníka objektivního pozorování a vědecké analýzy politiky
  - Stál u emancipace politického myšlení od etiky
  - Filozofie není vědou a věda není filozofická
  - Důraz kladen na to „co je“ a nikoli na to „co býti má“
  - „technologie moci“

# Hodnoty a hodnocení v sociálních vědách

- **Inspirace politické vědy od přírodních věd**
  - snaha o nezávislost, objektivitu, tj. vliv pozitivismu
- **August Comte – zakladatel sociologie (1803-1859)**
  - **3 vývojová stádia vývoje lidské společnosti a myšlení**
    - **Teologické**
      - Víra v nadpřirozené jsoucné - Bohové
    - **Metafyzické (abstraktní)**
      - Hledání abstraktních principů
    - **Pozitivní, vědecké**
      - poznání univerzálních zákonů na základě pozorování faktů. Na základě těchto zákonů bude pak možno řídit běh společnosti

## Hodnoty a hodnocení v sociálních vědách

### ■ M. Weber – rozlišuje 4 typy jednání

1. Účelově racionální – jednání je racionální vzhledem k cíli, tj. logické, technické jednání. Aktér volí vhodné prostředky k dosažení cíle
  2. Hodnotově racionální jednání – jednání je racionální vzhledem k hodnotě
  3. Afektivní/emocionální
  4. Tradiční
- Věda – je činnost účelově racionální, ale cíl (pravda) je dán hodnotícím soudem
  - Věda – musí být hodnotově neutrální, má být objektivní, platit všeobecně a pro každého. Vědec nesmí do svého zkoumání promítat své hodnoty, názory a přesvědčení. Hodnotové soudy může vědec vyslovovat pouze jako soukromá osoba

## Hodnoty a hodnocení v sociálních vědách

- **Kritika hodnotové neutrality v sociálních vědách (L. Strauss, E. Voegelin)**
  - Voegelin – dochází k destrukci vědy na pozitivismus, zúžení vědy na popis institucí. Politická věda je ovšem vědou o lidské existenci ve společnosti v dějinách a principech řádu
  - Nutnost posoudit základní etické a politické otázky přítomnosti, nelze být neutrální např. ve vztahu k nacismu
  - Strauss – politická věda se musí zabývat nejen prostředky, ale i cíli a posuzovat kvalitu těchto cílů, nelze všechny hodnoty považovat za rovnocenné. Je obtížné nalézt neotřesitelné etické soudy, ale nelze současně rezignovat na nalezení těchto absolutních norem.

## Metody politologie

- **Metoda** – předem stanovený postup, který se drží určitých pravidel a jehož cílem je dosáhnout vytčeného cíle, např. potvrzení či vyvrácení teorie
- **Teorie** – systém hypotéz a zobecnění, které mají za úkol vysvětlit určité fenomény, problémy
- **Hypotéza** – předpokládaný vztah mezi dvěma či více proměnnými či koncepty
- **Hypotéza, která byla potvrzena, je označována jako „zákon“**
- **Cílem sociálních věd** – formulace hypotéz, teorií (a „zákonů“)
- **Problém idiografického charakteru společenských věd**
- **Dělení metod, resp. věd ( W. Windelband 1848-1915)**
  - **Nomotetické metody (přírodní vědy)** – formulace obecných zákonů
  - **idiografické metody (duchovní, kulturní vědy)** – analýza jednotlivostí, jedinečnosti
- **I sociální vědy usilují o formulaci zákonitostí, obecných platných výpovědí apod.**

# Metody politologie

## ■ Experiment

- Převzat z přírodních věd
- Cílem zjistit vztah mezi 2 proměnnými
- Pracuje se stimuly

## ■ Statistické metody

- Převzaty z matematiky
- Měření korelace mezi proměnnými (např. vztah mezi výší HDP a demokracií)

## ■ Komparativní metoda

- Otázka srovnatelnosti společenských jevů (srovnávání „jablek s hruškami“)
- Míra abstrakce (Sartori: „ladder of abstraction“)
- Cílem ověřit teorie, ověřit nové teorie, shromáždit nová data, vytvořit koncepty („data containers“)
- Zásady
  - Definice objektu komparace
  - Určení cíle komparativní studie
  - Kritéria komparace
  - Časová osa komparace



# Komparativní metoda

- Případové studie
- Analýza totožných procesů nebo institucí
  - Např. Lipset a Rokkan 1967; Tilly – 90.léta (analýza revolucí 1492-1992)
- Klasifikace omezeného souboru zemí (např. area studies)
- Statistické analýzy
  - Regionální statistické analýzy
  - Globální statistické analýzy
    - encyklopedický charakter
    - souhrn velkého množství dat
    - problémem těchto studií je přihlížení politických, ekonomických, kulturních či sociálních specifik.
    - vypovídací hodnota těchto studií je oslabena tím, že vytrhávají dané fenomény ze vztahu k prostředí

## Politická moc a její formy

- **Politika jako boj o nedostatkové zdroje → moc jako nástroj pro tento boj**
- **Moc – schopnost přimět druhé, aby udělali to, co se po nich požaduje i proti jejich vlastní vůli**
  - **M. Weber moc je „možnost prosadit vlastní vůli uvnitř nějakého sociálního vztahu i navzdory odporu, nezávisle od toho, v čem tato možnost spočívá“**

# Formy moci

## 1. Vliv

- schopnost přesvědčit ostatní, aby přijali vůli nositele moci. Ovlivněný chápe své rozhodnutí jako dobrovolné

## 2. Donucení

- nedobrovolné podřízení se a přijetí postoje od nositele moci, účinnost hrozby, sankce, trestu
- Manipulace – na hranici mezi donucením a vlivem
- Autorita formální X autorita neformální (přirozená)

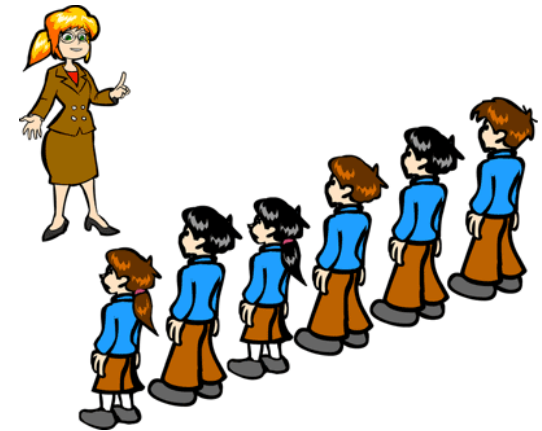
## Formy moci

**3. Autorita – zdroj moci je respektován, uznáván, lidé se podřizují primárně nikoli z přesvědčení o správných názorech nositele moci, ale proto že uznávají zdroj příkazů a považují toto podrobení se za prospěšné a správné.**

- Lidé jsou obklopení autoritami – rodina, zaměstnavatel, stát, církev, myslitel
- Svoboda je tak chápána jako dobrovolný výběr mezi autoritami

# Panství

- **Panství – užší pojem než pojem „moc“**
- **Panstvím disponuje jen ten, kterému se ostatní podřizují, protože uznávají jeho autoritu jako legitimní**
- **Stát – vztah panství lidí nad lidmi. Ovládaní se podrobují vynucené autoritě vládnoucích, kteří se opírají o „prostředek legitimního násilí“**



## 3 typy legitimního panství

### ■ Tradiční

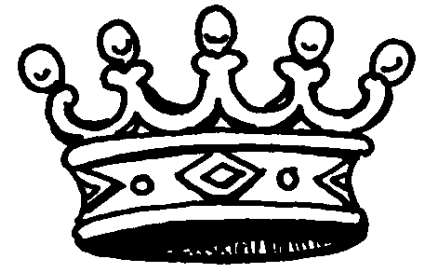
- odvozeno z tradice (monarcha)

### ■ Charismatické

- Osobní kvality jedince (prorok, demagog, vůdce, vojevůdce)

### ■ Racionální (legální, byrokratické)

- autorita se opírá o systém neosobních pravidel institucí, vládu zákona



## Politik a úředník

### ■ Politik vs. úředník (R. Aron, M. Weber)

- Rozlišení: administrativní moc X výkonná a zákonodárná moc
- Úředník – profesionál, do funkce se dostává na základě svého vzdělání a znalostí, neutrální, vykonává pokyny politiků
- Politik – amatér – do funkce se dostává zvolením, jmenováním, určuje pravidla – co je dobré, co je špatné. Nese zodpovědnost za svá rozhodnutí.
- V totalitních režimech se rozdíl mezi politikem a úředníkem stírá, politikem je tu pouze vůdce či úzký okruh vládnoucích, ostatní vykonávají jejich vůli

## Politická kultura

- Historicky nahromaděná institucionalizovaná i neinstitucionalizovaná zkušenost určité sociální skupiny, zpravidla národa či třídy
  - zákony, hodnocení, postoje, víry, uznávané i odmítané normy, hodnoty, stereotypy, zvyklosti apod. týkající se procesu řešení veřejných otázek, procesu vládnutí a místa jednotlivých politických subjektů v něm





## Politická kultura

- L. Pye (1961) – souhrn orientací názorů a mínění, jež dávají smysl politickému procesu a jež poskytují základní představy a normy, jimiž se řídí politické chování. Politická kultura zahrnuje politické ideály a fungující normy dané státnosti a je tak „zobecněným výrazem psychologické a subjektivní dimenze politiky“
- Politickou kulturu formuje
  - Historie - významné historické události
  - vývoj politického myšlení
  - Zkušenosti lidí

## Politická kultura

- **Předchůdci – např. Alexis de Tocqueville (1805-1859)**
  - popisoval občanské povědomí Američanů – ochota participace, tvorba občanských sdružení – klíčový rys americké občanské společnosti
- **Koncept, který se v politické vědě etabloval od 50.let 20. století**
  - Behavioralismus
  - Strukturální funkcionalismus
- **Klasikové – G. Almond a S. Verba (Civic Culture 1963)**

# Typy politické kultury (Almond a Verba)

## ■ G. Almond, S. Verba – Civic Culture (1963)

### 1) Parochiální

- Neexistují zde specializované politické role, ani skuteční politici.
- Politické myšlení není odděleno např. od náboženského myšlení
- Běžní členové společnosti nemohou očekávat změny politického systému, ani nemají na politický systém vliv.
- Nepřítomnost občanského vědomí
- Identifikace s konkrétní lokalitou

### 2) Poddanská

- pasivní vztah k politickému systému, např. středověké feudální systémy

### 3) Participační, aktivistická

- aktivní role členů v politickém systému

## Politická kultura (Almond, Verba 1963 (1980))

### ■ Velká Británie

- Participační i poddanská politická kultura
- Respekt občanů k vládě
- později patrný pokles národní hrdosti a důvěry

### ■ USA

- Převažuje participační politická kultura
- později patrná pokles národní hrdosti a důvěry

### ■ Itálie

- Převažuje patriarchální politická kultura

### ■ Německo

- Převažuje poddanská kultura, později se zvýšilo národní sebevědomí

## Politická kultura: pokračovatelé (Robert Putnam (\*1941))

- Znovuoživení zájmu o politickou kulturu (*Making Democracy Work* 1993, *Bowling Alone* 2000)
- „sociální kapitál“ (termín poprvé použit v roce 1961 – Jane Jacobs – *Life and Death of Great American Cities*)  
- kvalita sociálních vazeb tvořených vztahy, normami a důvěrou; občanská solidarita, míra participace,
- **Making Democracy Work (1993)**
  - Studium 20 regionů v Itálii od roku 1970
  - Sociální kapitál je podmínkou pro udržení demokracie a dobré správy věcí veřejných
  - Stejné instituce, ale různý sociální a kulturní kontext: instituce regionů, kde byla nejvyšší míra participace (v občanských sdruženích, fotbalové kluby), měly nejlepší výsledky

## Politická kultura: pokračovatelé (Robert Putnam (\*1941))

### ■ Bowling Alone: America's Declining Social Capital (1995, 2000)

- Eroze sociálního kapitálu v USA (např. úpadek míry volební účasti; občanské participace)
- Cca 25% pokles členství ve všech typech spolků a asociací za posledních 25 let
  - Účast na občanském mítinku (22% v roce 1973 X 13 procent v roce 1993)
  - Důvěra ve vládu (málo či vůbec: 30% v roce 1966 X 75% v roce 1992)
  - Důvěra v ostatní lidi (58% v roce 1960 X 37% v roce 1993)
  - Členství v odborech (33 % v roce 1953 to 16 % v roce 1992)
  - Růst počtu lidí angažujících se v neziskovkách, environmentálních organizacích, seniorské asociace: American Association of Retired Persons: 0,4 mil členů v roce 1960 X 33 mil. Členů v roce 1992)
- Možné příčiny – příliv žen na trh práce, větší mobilita Američanů, individualizace & privatizace volného času vlivem moderních technologií

# Politická kultura

- „Odcizená“ politická kultura
  - Typické pro post-komunistické společnosti
  - Nedůvěra vůči státním institucím
  - Nedůvěra vůči voleným politikům
  - Odcizení se od politických národních institucí i symbolů

<http://www.citime.cz/politika/1911-verejne-mineni-jako-indikator-ceske-politicke-kultury.htm>



## Politická kultura

- **Otázky předběžných podmínek pro fungování demokracie**
  - Socio-ekonomická úroveň (S. M. Lipset)
  - Politická kultura, náboženství (S. Huntington)





## Občanská společnost

- **Sít' skupin, sdružení, které fungují nezávisle a mimo vládní struktur**
- **„společenství plnoprávných suverénních občanů, kteří se mohou aktivně podílet na vytváření a kontrole státní politiky a kde se uplatňují demokratické ideje, mechanismy a procedury“ (Adamová, Křížkovský)**
- **Nezávislá občanská společnost je předpokladem svobodného politického systému (Čapek, T.G.M. – demokracie není samozřejmá, nutná je angažovanost, hodnoty, jinak hrozí oligarchizace)**
- **Totalitní režimy likvidují svobodnou občanskou společnost a vytvářejí totálně kontrolovanou občanskou společnost (např. Hitlerjugend, Pionýr, SSM, ROH – převodové páky totalitních režimů)**

## Občanská společnost

- „soubor nevládních institucí, který je dost silný, aby mohl fungovat jako protiváha státu, a zatímco ponechává státu funkci garanta míru a arbitra zásadních zájmů, zabraňuje mu atomizovat zbytek společnosti a ovládnout ho“ (Gellner)

